

EMIL RAȚIU - DUMNEZEU S-A NĂSCUT ÎN DACIA

Dumnezeu s-a născut în Dacia, Ed. Ideea Europeană, 2015, rotunjește bine universul romanelor lui Emil Rațiu. Rămânând în universul drag scriitorului – istoria și etnosul poporului său – prin structura și limbajul metaforic-parabolic romanul propune spre meditație teme și motive grave, care frământă pe om dintotdeauna: destinul, timpul (prieten sau dușman?), credința, raportul individ-istorie, individualitate/globalizare. Tot acest complex problematic este pus sub semnul confrutării dintre metafizica nemuririi și mitul tehnologizării. Dacă Leviatanul biblic îți ținea treze credința și speranța, cel de azi distruge omul și omenia. Acestei problematici, printr-o elegantă croșetare a realismului clasic cu parabola, a evenimentului istoric-politic concret (Revoluția) cu oniricul (călătoria în Dacia lui Burebista), scriitorul îi croiește o *poveste* interesantă, chiar captivantă. Fabula ei urmează următorul desfășurător: *Prolog, Capitolul I, Capitolul II, Capitolul III - Revoluția, Capitolul IV - Țara dacilor*. Autorul își pefățează romanul cu un *Cuvânt înainte* din care citez: “Romanul de față îmbină realismul cu basmul și utopia, realitatea concretă a faptelor cu realitatea impalpabilă a cugetării și a imaginației.” Spunem de la început că acest “cuvânt înainte” este de prisos deoarece îmbracă subiectul – oricum interesant, într-o haină căreia i se cam văd cusăturile teziste. Din fericire acestea nu se mai văd în textul romanului. Prin divagațiile sale autorul urmărește să dea romanului și un sens esoteric. E drept că divagațiile scriitoricești ale lui Emil Rațiu pornesc de la niște ipoteze lansate de-a lungul vremii de anumiți istorici. Dintre acestea redau una: “*A fost Zamolxe mai aproape de Hristos decât Vechiul Testament, iar Sarmisegetusa Regia mult mai aproape de viziunea neotestamentară a Noului Ierusalim al viitorului, decât Roma sau Bizanțul?* *Civilizația vechilor daci este o civilizație tulburătoare, ale cărei documente au fost distruse sau ascunse la sfârșitul imperiului roman devenit creștin spre a schimba mersul istoriei. De ce? Rămâne o întrebare deschisă.*”

Ultimile două pasaje din “cuvânt înainte” sunt curat teziste. Noroc că pe drum romancierul **uită** “cuvântul înainte”, altfel tezismul ar fi dăunat grav sănătății romanului. Dar, să ne întoarcem la roman, care merită toată atenția noastră.

Romanul se deschide cu un *Prolog*, care este povestea nașterii unui prunc care va fi unul din eroii dramaticei istorii a României de la 1940 până în contemporaneitate. Printr-o consemnare aproape cronicărească, autorul relatează tragedia cotropirii sovietice și acțiunea de deromânizare a Basarabiei și Bucovinei. Pruncul care se naște va fi protagonistul celor povestite în *Dumnezeu s-a născut în Dacia*.

Suntem în anul 1940 când prin invazia sovietică se pune capăt existenței Românei în vechile și legitimizele ei hotare istorice. După cotropire și jaf, românii sunt deportați în Siberia ori pur și simplu împușcați. Unii încearcă să treacă Prutul în Țară. Puțini scapă de gloanțele sovietice. Printre ei se află Anița, mama pruncului abia născut, și Moș Nechifor.

Nașterea pruncului este ca cea din legendă: “În acel an, într-un sat din Nordul Țării, în timp ce oamenii fugeau din calea întâului balaur [...] o femeie era țintuită locului, în durerile facerii. Nu era chip să nască, fețișorul sau fețișoara nu venea la lumină. Era a doua zi de munci, spre seară, când o pasăre nemaivăzută prin locurile acelea se așeză pe poartă și începu să cânte cu viers ciudat, în timp ce pe cer în amurg se ridica la orizont luceafărul.” În atmosferă de ritual păgâno-creștin copilul vine pe lume plângând. Moș Neghifor, în rol de ursitoare, își ia nepotul în brațe, îl leagă ursindu-l:

“Ei feciorule te-ai născut? Spuse atunci Moș Nechifor, dar feciorul începu să plângă. Pe semne nu voiai să te naști, adaugă moșu. Dar acum că te-ai născut, fii voios, că o viață și o moarte numai ne sunt date.

- Hai, hai, și începu să se legene ca într-o horă în fața pruncului. Hora vieții dacă-ai intrat, te-ai despărțit de mumă, să fii tare și sănătos, să crești mare, să ai copii, hora vieții ... Apoi Moșu își făcu semnul crucii și ieși afară.”

Aici se află cheia romanului. Imaginea are o dublă deschidere simbolică: spre etnosul dacilor și spre viitoarea tragedie a țării. Coordonatele legendare ale nașterii celui ce va primi numele **Mielu** (numele rezonază cu lumea **NT**) vor fi înlocuite de cele tragice ale istoriei.

Capitolul I și Capitolul II relatează biografia dramatică a lui Mielu în epoca comunistă până la evenimentele din Timișoara lui decembrie `89.

În stil de veche cronică, în câteva fraze sunt consemnate evenimentele de la momentul 1940 până la momentul prezent al narațiunii din roman. “Anii au trecut”. Mama și bunicul au murit încercând să treacă Prutul, tatăl moare în 1941 în luptele de eliberare a Basarabiei și Bucovinei de sub ocupația sovietică. În 1944 când hoardele cotropitoare au revenit, copilul ajunge în partea liberă a țării și e crescut la un orfelinat al ostașilor români ... Aici, copilul e crescut în credința strămoșească, apoi, deodată, locul sărbătorilor l-au luat adunările pionerești, 7 noiembrie, 23 august, Biserica și evanghelia au fost înlocuite de circularele de partid. Creștea într-o lume străină ...”.

De toate acestea își amintește Mielu, “omul matur”, privind la borcanele cu fetuși din laboratorul unde certetează *problema timpului*. Pe eticheta unui borcan e notat anul *anul 1940*. “Puteam fi eu, gândește înfiorat Mielu. În fond, ce diferență este? Mielu stă acum pe scaun la un birou și îmbătrânește, fetusul, în afară de timp, într-un borcan, deci nemuritor. Ce destin ar fi avut, dacă s-ar fi născut? A rămas un destin neîmplinit.”

În aceste două capitole narațiunea pendulează între momentul izbucnirii revoluției de la Timișoara și analepse prin care Mielu își rememorează secvențe biografice, care, în structura narativă au menirea de a reconstitui realitatea din timpul dictaturii dejiste și ceaușiste.

Pentru atitudinea sa neconformă ordinii comuniste, student fiind, este anchetat și închis la penitenciarul din Balta Brăilei. Aici cunoaște pe “bătrânul profesor”, de la care învață ce înseamnă curajul, demnitatea, omenia, speranța. Eliberat în 1964 în urma amnistiei fizice a deținuților politici, Mielu își reia studiile și termină Științele Naturii. Va lucra ca cercetător. În 1968 după înăbușirea *Primăverii de la Praga* de sovietici, Mielu reușește să treacă granița în Iugoslavia. Poliția de acolo îl lasă să aleagă: merge mai departe spre Apus sau se reîntoarce în țară; alege să se reîntoarcă. Scriitorul nu prea motivează gestul personajului lăsând să se înțeleagă că acesta îi e destinul. Nu este condamnat fizic cu închisoare, dar e trimis la munca de jos ca simplu biolog într-un laborator din obscura localitate Pui, undeva pe *meleagurile dacice*. Aici va trăi idila cu Elena (toate personajele din roman au nume cu rezonanțe simbolico-mitice), primul moment luminos al vieții sale. Dar nici acum destinul nu-i este favorabil. Iubirea rămâne neîmplinită, o misterioasă inhibiție îl oprește s-o ceară în căsătorie. Destinul său nu este al fericirii, ci al probelor. Prin intervenția fostei colege de facultate (prima sa iubire nemărturisită), Eloisa, șefa Institutului Cantacuzino, Mielu este încadrat ca cercetător la laboratorul de la Otopeni, unde se fac cercetări secrete asupra unor fetuși în vederea opririi timpului și manipulării lui. În această perioadă, nu întâmplător Mielu frecventează Mișcarea transcendentală. Toate acestea le aflăm din rememorarea personajului în drumul său spre Gara de Nord de unde urmează să ia trenul spre Pui pentru a se reîntâlni cu iubita, hotărât de data aceasta s-o ceară în căsătorie. Ajuns aici află că Elena este la Timișoara. Iar intervine destinul. Autobuzul care trebuie să-l ducă la Timișoara, tocmai când comuniștii sărbătoresc 23 august, este deturnat spre Roma în numele “Organizației libere a poporului” de către trei tineri “*furioși*”. Totul se termină dramatic. Autobuzul este “recuperat” de organele puterii, iar tinerii sunt arestați și pasagerii puși să dea declarații. Mielu nu este arestat, dar, din nou, este degradat profesional și trimis să lucreze la laboratorul veterinar de la Casimcea care răspundea de herghelia de acolo. De fapt, Mielu e condamnat la domiciliu obligatoriu. Aici trece printr-o altă întâmplare cu tâlc: povestea bătrânului cal de curse, Lord, și a relației cu tânăra tătăroaică, veterinară care salvează pe Lord de la căsăpirea ordonată de un înalt personaj de partid. Într-o noapte, calul și fata dispar pentru totdeauna. Paginile care relatează relația sufletească dintre cal și fată sunt de o delicată poezie și încărcate de înțelesuri ascunse. În stil indirect liber ne sunt făcute cunoscute gândurile protagonistului: “îi părea atunci fata, ca alcătuind împreună cu calul, o singură ființă, animal-om”, “cei doi i se pare a alcătui o singură ființă, Enkidu și Ghilgameș, porniți să asalteze cerurile și veșnicia.”

Sprîjinit din nou de Eloisa, Mielu este mutat la fabrica de medicamente din Timișoara. Aici se dedică cu pasiune cvasifaustică cercetărilor secrete pentru învingerea timpului. Au loc două întâlniri științifice, una la Timișoara, cealaltă la Milano sub genericul *Ghilgameș* - numele de cod al factorului **XZ** descoperit de Mielu. Participanții și presa aduc în dezbatere posibilul impact

social, sociologic, politic, filosofic, teologic, al acestui elixir. Printre cei care se perindă la microfon se remarcă figura călugărului daco-ortodox, *parcă același din autobuzul deturnat*. Acesta supune lumea și pe cei care o conduc unui tir necruțător făcându-i vinovați pentru idolatrizarea științei și a tehnologiei, vinovați de reificarea omului și a viului (naturii), și transformarea valorilor umane în marfă. Sunt acuzați pentru lașitate și compromisuri oneroase.

Întors acasă, Mielu își continuă cercetările dar fără pasiunea de dinainte. Dacă citești cu mare atenție textul (conținut și frazare) simți vibrațiile unui timp care nu mai are răbdare. La institut au loc două evenimente care pun în alertă organele: se sustrag pagini din “protocolul” factorului XZ și dispăre un borcan cu un fetus. Când părea că totul s-a rezolvat și apele s-au liniștit, la Timișoara izbucnește revoluția. Evenimentul este relatat în *Capitolul IV - Revoluția*.

Sunt puține pagini în romanul actual despre revoluția din Timișoara și în general despre evenimentele din decembrie 1989, care să fie descrise *faptic, la cald*, în care protagonist să fie însăși Revoluția sub chipul mulțimii ieșită în stradă (personajul colectiv). Asemeni pagini găsim în *Dumnezeu s-a născut în Dacia*.

Decembrie 1989. Sâmbătă după-amiază. Mielu îngândurat se îndreaptă spre casă venind de la institut. Amestecând fraza sa auctorială cu gândurile personajului, naratorul rezumă faptele până la acest prezent: “Acestea au fost întâmplările mai importante din acea perioadă de la sfârșitul anilor 1980 când se părea că acel factor XZ care ar fi trebuit să creeze o eternă tinerețe, ar fi ajuns pe căi necunoscute, misterioase, să blocheze în bătrânețe o țară întregă, sclerozată într-o fațadă exterioară oficială, ce nu corespundea cu nimic realității interioare a țării, a cărei populație era blocată în frig și mizerie, în deznădejde.” Această frământare interioară vine pe fondul unor întrebări anterioare: “Ar fi reușit oare acest secret care să elibereze omenirea de moarte? Nu i-ar fi fixat pe vecie toate tarele?” și “La ce foloseau cercetările de prelungire a vieții, a opririi timpului, într-o lume de tirani?”.

Dintr-o dată personajul aude din mai multe direcții intonarea cântecului interzis, *Deșteaptă-te, Române!* Mielu nu mai ajunge acasă. Intră în mulțimea venită în piață de pe toate arterele orașului. În aceste momente se trezește în el “toată revolta contra vieții sale irosite, spulberate în fond de către regimul comunist...” având convingerea “Acum eu m-am născut cu de-adevărat!”. Și în zilele următoare participă la evenimente. Este rănit și în mod miraculos salvat scăpând de cei care urmăreau revoluționarii răniți pentru a-i împușca. Ne oprim aici cu rezumatul. Lectura acestor pagini nu poate fi înlocuită de un rezumat și de nici un fel de comentariu. Semnalăm doar câteva momente cruciale din filmul evenimentelor de la Timișoara: crima BOR de a zăvorî ușile Catedralei în care s-ar fi putut baricada revoluționarii, care astfel au fost împușcați pe treptele Catedralei; confruntarea ideologică de la județeană de partid dintre delegația revoluționarilor în frunte cu Ion Sava și tovul Dăscălescu, prim-ministrul, venit de la București însoțit de purtători pe umeri

de stele văzute și nevăzute; momentul “Balconul Operei” când se dă citire “Platformei program contra dictaturii comuniste.” Un preot **din popor** aflat în balconul Operei gândi: “din martiriu și sânge, Dumnezeu se naște acolo în România ...” Cititorul romanului poate continua gândul «dar a fost trădat de Iuda și răstignit. De atunci poporul așteaptă Învierea lui Iisus».

În *Prolog, Capitolul I și Capitolul II* sunt câteva aluzii la Țara dacilor: figura și gestica ritualică a misteriosului călugăr prezent în trei momente cruciale din viața lui Mielu (autobuzul deturnat, congresul de la Milano, Timișoara revoluționară); multe elemente de peisaj.

Din cauza febrei provocată de rană, Mielu visează că se întoarce în timp în Dacia lui Burebista - *Capitolul IV - În Țara dacilor*: “Mielu străbătu un drum lung de tot, care parcă nu se mai sfârșea. În jur erau toți fetușii săi de la Institut, eliberați de Revoluție, care se întorceau și pe măsură ce se întorceau, mergeau înapoi în timp, își recăpătau destinele adevărate pe care și le pierduseră prin naștere. Era însă înfrigurat și rana de la umăr începuse să-l doară, dar mergea mai departe, încrezător în Revoluție.” Visul lui Mielu este o alegorie a istoriei. Călătoria sa are două etape. Prima este după modelul dantesc. Mielu străbate bolgiile Infernului și durează până la “ziua a șaptea în care Dumnezeu apăsă de regretul de a-l fi făcut pe om, își întoarce fața de la lume” (imagine blagiană). Etapa a doua este asemeni călătoriei din basmul românesc. De data aceasta “călătorul” are drept călăuză pe **Aliodor**. După ce trece probele (“pădurea primejdioasă”; “lacul cu apă adâncă”) Mielu ajunge la “câmpia minunată pe care crește Pomul Vieții.” Ajuns în raiul Dacie, locul lui Aliodor este luat de preotul cu “barbă neagră” și “ochii negrii cu privire pătrunzătoare”:

“- Bine ai venit! îi zise acesta.

- Dar unde sunt?

- În țara dacilor, îi răspunse acesta, iar eu sunt preot al Zeului Moș, adică al lui Zamolxe [...] când și când cobor [...] în lumea celor muritori și te-am ocrotit de când te-am întâlnit întâia oară, căci așa mi-a fost sarcina.”

Preotul îi mai spune:

“- Ai zăcut o lună într-un spital departe de Timișoara, unde te-au dus cei care te-au îngrijit, de frică să nu fi ucis, și acum ești vindecat. Fii pe pace, îi zise, așezarea de la Pui, pe care o cunoști, este dincolo de acele măguri [...]”

În poiană erau doi arbori: “Acesta este pomul adevărat al vieții, i-l arată călugărul. Celălalt mai frumos, mai bogat este al deșertăciunii, chemat tot al vieții, păzit de șarpe.”

E găzduit într-o “colibă” de către o femeie care îi pare cunoscută, dar nu-și amintește de unde. Femeia frumoasă ca o zână îl întâmpină: “Bine ai venit în Țara Vieții.” Sub îndrumarea preotului, Mielu, numit *Nimeni*, este (re)inițiat în viața și credințele dacilor. Multe din paginile în care este prezentată viața spirituală a dacilor au ritm și sonorități de odă și poezie ce amintesc de Eminescu, Blaga, Sadoveanu, Vintilă Horia. Întregul capitol stă sub semnul meditației moral-religioase și filosofice. *Tulburând cronologia*, folosindu-se de tehnica premoniției autorul atribuie protagonistului viziuni ale viitorului până

la actualitatea postdecembristă [vezi p. 158-159; 161-162; 165; 167-169; 173-175; 179; 185-186].

În una din viziuni, cea de la p. 175, Nimeni devine Mielu. Recăpătându-și memoria “revăzu clipa în care fusese rănit de un alt sicar, ca acela, la Timișoara.” Ieși din codru, urcă pe valea Streiului și ajunge la casa din Pui unde o cunoscuse pe Elena. În prag îl întâmpină “Elena de necunoscut, numai ochii ei albaștri erau tot aceeași. În ochii ei văzu atunci o viziune, cuprins de un imens fior, care-l zgudui tot, Țara vieții fără moarte [...] Intră în casă [...] Pe acel prag Timpul nu mai era, intra în Dacia eternă, fără moarte. Spiritul ei îi veghea, nevăzut pe vechii ei locuitori, era epifania Noii Sarmisegetuze a Noului, adevăratului Ierusalim, a lui Iisus-Zamolxe! Dumnezeu se născuse în Dacia! Strigă atunci fericit.

- Dați slavă Zeului! Dădu voce inimii sale și lumii.”

În ziua în care Mielu a fost rănit, preotul din balconul Operei gândea: “din martiriu și sânge, Dumnezeu se naște acolo în România.”

Câteva observații finale. Textul romanului e încrustat cu iconuri și situații simbolice purtătoare ale mesajului scriitorului către cititor. Iată câteva dintre ele: numele personajelor, borcanele cu fetușii vi trecuți în “hibernare”, autobuzul deturnat, călugărul misterios, femeia care a sustras un borcan cu fetus pe car îl ține îmbrățișat ca pe propriul ei copil, imaginile care ilustrează legătura om-viețuitoarele naturii. Romanul conține situații și întâmplări care dau textului sens de parabolă. Amintim pe cea cu omul deasupra prăpastiei ținându-se de un arbust. Cheia, *Capitolul IV - În Țara dacilor* este o parabolă a istoriei de la Dacia lui Burebista până la România de azi [vezi, spre exemplu, prezența negustorilor la curtea regelui pentru cumpărarea/exploatarea aurului și a pădurilor țării]. Și nu în ultimul rând, narațiunea lui Emil Rațiu e bogată în cugetări, întrebări, toate atribuite protagonistului. Amintim: “Șarpele nu era afară, el era înăuntru”; “Ce era mai rău, un pom al cunoștinței Binelui necules, sau fructul oprit al răului, deșert, cules la îndemnul șarpelui”; “În prezent, numai în prezent era rezolvarea trecutului și a viitorului”.

Ne întrebăm (retoric!) de ce în jurul romanului *Dumnezeu s-a născut în Dacia* nu s-a vocalizat ca în cazul altor romane cu nimic mai bune dar prezente pe fel și fel de liste.

Mediaș, martie, 2016

Ionel POPA